

O izdelovanji sladkorja iz pese.

Spisal Edvard Pour.

(Dalje.)

Na Avstrijskem je še veliko dežel, kjer bi pesa za sladkor dobro obrodila, in dalo bi se iz domačega pridelka sladkor narediti, za kterege se zdaj veliko denarja pošilja v ptuje dežele. Treba je tedaj fabrik, ktere iz pese delajo sladkor, sicer kmetovavec svojega pridelka nima nikamor spečati.

Da ima to obrtnijstvo veliko prihodnost pred seboj, kaže nam vsakdanja skušnja, ker čedalje več sladkorja (cukra) potrebujemo. Po statističnih zapisnikih se šteje na Angležkem na enega človeka v enem letu 25 funtov sladkora, na Francozskem 5½ funtov, na Avstrijskem 2 funta, na Rusovkem 1 funt; za Turčijo do zdaj še nič prav ne vemo. Iz tega se vidi, da se tam največ sladkora povzije, kjer je najcenejši. Vidi se pa iz tega tudi to, koliko zaslužka še čaka fabrik avstrijskih, ko se bode sčasoma povzdignilo to obrtnijstvo. Koliko planjav je še na Ogerskem, v Slavonii, na Hrvaškem itd., kjer ni zemlja obdelovana ali pa le slabo? Veliko bi se ondi moglo v močni rodovitni zemlji pese za sladkor pridelati, kar se do zdaj ni še zgodilo. Pa tudi v naših majhnih deželah slovenskih: na Kranjskem, Štajarskem itd. bi se dalo to obrtnijstvo ustanoviti, če prav ne v veliki meri, pa vendar le z dobičkom, *) da bi le denarni možje z napravo fabrik zemljiščnim posestnikom roko podali. Kar se tiče zemlje, moram memo gredé opomniti, da zemlja na ljubljanskem močirji ni, kakor nekteri mislijo, sladkorni pesi primerna; res, da zeló debela in velika zraste, al preveč vode ima, pa premalo sladkora v sebi.

Utegnilo bi se reči, da bolj koristno je žito sejati kakor peso. Res je to, dokler fabrik nimamo. Al sicer pa je tudi to resnica, da na enem oralu (johu) dobro obdelane zemlje se pridelala po primeri 300 centov bele šlezke sladkorne pese, ktera je po najnižji ceni čez 1000 gold. vredna. Razun tega se pri izdelovanji sladkora iz pese dobivajo ostanki, s kterimi se more prav dobro rediti živina. Kako je pa z žitno ceno v tistih naših krajih, kamor nam navozijo banaškega in drugega žita in celó žita iz Odese?

Ker je pri izdelovanji sladkora nizka cena kurjave poglavitna reč in ker pri nas razun drv še pre-moga (kamenega oglja) in šote (torf), hvala Bogu, dovolj imamo, bi obrtnijstvo sladkora iz pese gotovo doseglo vspeh. (Kon. prih.)

Slovenske starine.

Dostavek

k razlagi imena: „Belestis.“

V „Novicah“ na strani 126. itd. razlagavši ime božanstva Belestis, sem rekel, da nam je ta suffix ohranila sorodna litevščina, kakor pričajo imena litevskih božanstev: Betustis, Girristis itd. Rekel sem tudi, da se utegnejo odlomci tega suffixa najti v slovenskih suffixih: *astъ* in *istъ*.

Po globočejem pretehtovanji sem našel, da suffixoma: *estis*, *istis* (= lat. *estis*, na priliko: *agrestis*?)

*) Posestnike, kteri mislijo sladkorno peso za skušnjo saditi, prosim, naj mi v jeseni dve ali tri pese sredne velikosti na vrt ljublj. kmetijske družbe pošljejo. Hočem namreč določiti, koliko funtov sladkora bode mogoče izdelati iz centa pese, na Kranjskem pridelane; menim pa tudi razločiti, ktere snovi in v kateri razmeri ima v sebi.

Pisatelj,
tehnični kemikar.

odgovarjata novoslovenska suffixa: *eščъ*, *iščъ*, ki sta nastala iz *estis*, *istis*; primeri cerkvenoslov.: *мьсть*, *ultio*, gotovo v proetnični dōbi: *mestis*, — novoslov.: *meščъ*, *mešъ*, *мьститель*, *ultor*, novoslov.: *meščitelj*, *mešitelj*. St toraj prehaja v *šč*, *š*, kar potrjuje obilo prikladov, na priliko: *koščen*, *košen* za *kosten*, *prščén*, *pršén* za *prstén*, *irden*, *tašča*, *taša*, *tešča*, *teša*, za *tasta*, *testa*, mascul.: *tast*, *test*, *Schwiegervater*, *vešča*, *veša* cerkvenoslov. *вѣшта*, *gradišče*, *gradiše*, cerkvenoslov. *градште*, *hrôšč*, *hrôš*, *Maikäfer*, cerkvenoslov. *хрѣштъ*, *scarabaeus*, *klešč*, *kleš*, *Zecke*, *klešče*, *kleše*, *forceps*, cerkvenoslov.: *кленшта* od korenike: *klest*, *klestiti*, *abzwicken*; primeri dalje ogerskoslov.: *milošč*, polsk. *milość* slov. *milost*, polski *gość*, slov. *gost*.

Ker cerkvenoslov. *гостъ* se je v proetnični dōbi glasilo: *gostis* = latinskemu: *hostis*, *хрѣштъ*. *scarabaeus*, *хрѣсть*, *strepitus* — pa *hronstis*, *тъсть*, *socer*, *) kakor latinsko: *testis*; ter današnja oblika: *Belešč*, *Beleš* tudi nekdej: *Belestis*, ko smo jo gori našli v litevski: *Girristis*, *Berggott* od *giri* **) slov. *gora*, toraj *Girristis* = novoslov. *Girišč*, *Giriš*, *Gorišъ*, *Gorišъ*.

Živa priča za slovenščino imena *Belestis* ***) je ime gore ne deleč od mesta, kjer je najden spomenik: „*Belesti august*“, o kteri že dr. Peterman in Valvazor pripovedujeta čudne reči, in ktera se veli v ustih naroda: *Beušca*, *Beušica*.

Ker *Beušica* išče pravilne oblike: *Beleščica*, in ta prvotne: *Belestica*, tedaj je dobila ime po častji božanstva: *Belestis*, kakor *Triglav* po *Triglavu*, *Raduha* po *Raduhu*, *Radogostu*, *Radolica* po *Radolu*, *gornještajski*: *Radmer* po *Radomaru*, *Radomeru*, *Radomiru*.

Prepričavniših dokazov vendar ni treba! — Že Bopp je tožil zoper pokončanje suffixov v slovanščini; ime *Belestis*, cerkvenoslov.: *БЕЛЕСТЬ* nam vendar priča, da so Slovenci za Rimljanov, toraj od 1. do 4. stoletja po Krist. še imeli popolne oblike, kakor *Goti*, *Rimljani*, *Grki* in *Indi*, in kakor je še imajo *Litevci* dandanašnji, in da se, na priliko, beseda, ktera se je že v 10. stoletji glasila *сопѣць* — *sopecъ*, *Blaser*, *tibicen*, nekdej glasila *sopakas* ali *sopekis*, in beseda: *сынъ* (*syn*, *filius*) pa: *soinos* ali *sunus*, kakor v *gotiščini* in *sanskritiščini*.

Da bi nam Bog dal najti kakošen pismen spominek tako star, kakor *Ilias* ali *Vede*, brž bi se prepričali resnice moje trditve. Jezikoslovje bode sčasoma vse na gotovost povzdignilo, kar se še sedaj marsikteremu dozdeva — gola hipoteza.

Davorin Terstenjak.

*) V cerkvenoslov. pomenja *тъсть*, *socer* in gener, *тъшта*, *socrus*. Kakor se *socer*, *socrus* ujemata s sansk. *çvaçru*, gotsk. *swaihr*, *schwager*, s srbski *svekar*, in izvorno pomenjata: *cognatus*, tako *тъсть* z latinskim: *testis*, *Zeuger*, *testiculus*, *Hode*. Pomen *testis*, priča, je toraj že drugoten, ker za pričo so stari narodi le takošne osebe jemali, ktere so že zmožne bile za rojenje, primeri nemško: *zeugen*, v dvojnem pomenu pričanja in rojenja. Pis.

**) Sanskrit. *giri*, *mons*, na Pohorji: *zgir*, *zgiri* = *zgor*, *zgori*, *supra*.

***) Ker *hrošč* pomenja „*der surrende, rauschende*“, *klešč* „*der krepide, zwickende*“, tedaj *Belešč* — *Belestis* — „*der leuchtende*“, in je samo druga oblika božanstva solnčnega: *Belina* — *Belboga*. Ali ime jezera *Bled* — ni dialektično za: *Beled*, po obliki kakor *lebed*, in ali ni dobilo kakor *Bohinj*, *Radoljca*, *Triglav*, svoje poznamovanje po častji *Belboga*? Pis.